

Υπόθεση C-335/21

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

27 Μαΐου 2021

Αιτούν δικαστήριο:

Juzgado de Primera Instancia n.º 10 bis de Sevilla (Ισπανία)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

24 Μαΐου 2021

Αιτών:

Vicente

Καθής:

Delia

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Διαδικασία *jura de cuentas* (εκδίκασης διαφορών από αμοιβές δικηγόρων και δικαστικών πληρεξουσίων) – Αμοιβές δικηγόρων για τις υπηρεσίες που παρέχουν στους εντολείς τους – Καθορισμός των δικηγορικών αμοιβών βάσει ενδεικτικού πίνακα αμοιβών δικηγορικού συλλόγου – Διάταξη του *Letrado de la Administración de Justicia* (δικαστικού γραμματέα) σχετικά με αμοιβή δικηγόρου – Προσβολή της εν λόγω διάταξης ενώπιον του δικαστή

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Σύμβαση παροχής νομικών υπηρεσιών – Ένδικη διαδικασία για την είσπραξη αμοιβής δικηγόρου – Διαδικασία η οποία περιορίζει τη δυνατότητα του δικαστή να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών σύμβασης συναφθείσας με καταναλωτή – Οδηγία 2005/29 – Αθέμιτες εμπορικές πρακτικές

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Συνάδει με την οδηγία 93/13 και με την αρχή της αποτελεσματικότητας της οδηγίας αυτής, σε συνδυασμό με το προβλεπόμενο στο άρθρο 47 του Χάρτη δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, συνοπτική διαδικασία προς ικανοποίηση αξίωσης δικηγόρου για την καταβολή της αμοιβής του, η οποία δεν παρέχει στον δικαστή τη δυνατότητα να εξετάσει αυτεπαγγέλτως τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών που περιέχονται στη συναφθείσα με καταναλωτή σύμβαση, δεδομένου ότι δεν προβλέπει συμμετοχή του δικαστή σε κανένα στάδιο της διαδικασίας, παρά μόνον αν ο εντολέας προβάλει αντιρρήσεις κατά της σχετικής αίτησης και εφόσον εν συνεχεία κάποιος εκ των διαδίκων προσβάλει ενώπιον του δικαστή την οριστική διάταξη του Letrado de la Administración de Justicia (δικαστικού γραμματέα);
2. Συνάδει με την οδηγία 93/13 και με την αρχή της αποτελεσματικότητας της οδηγίας αυτής, σε συνδυασμό με το προβλεπόμενο στο άρθρο 47 του Χάρτη δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, το γεγονός ότι η τυχόν διενέργεια ελέγχου καταχρηστικότητας εκ μέρους του δικαστή, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήματος διαδίκου, στο πλαίσιο της εν λόγω συνοπτικής διαδικασίας, πραγματοποιείται στο πλαίσιο αιτήσεως αναθεώρησης που υποβάλλεται προαιρετικά κατά της διατάξεως που εκδίδει όργανο μη δικαιοδοτικού χαρακτήρα, όπως είναι ο Letrado de la Administración de Justicia, η οποία περιορίζεται κατ' αρχήν αποκλειστικά στα όσα αποτέλεσαν αντικείμενο της διατάξεως και στο πλαίσιο της οποίας δεν επιτρέπεται η διεξαγωγή αποδείξεων πέραν της έγγραφης απόδειξης στην οποία έχουν ήδη προβεί οι διάδικοι;
3. Πρέπει να θεωρηθεί ότι οι διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 καταλαμβάνουν ρήτρα σύμβασης συναφθείσας μεταξύ δικηγόρου και καταναλωτή όπως η επίμαχη, η οποία προβλέπει την καταβολή αμοιβής στην ειδική περίπτωση κατά την οποία ο εντολέας παραιτείται από τη δίκη προ της περατώσεώς της ή καταλήγει σε συμβιβασμό με το τραπεζικό ίδρυμα, εν αγνοία ή παρά τις συμβουλές του δικηγορικού γραφείου, για τον λόγο ότι πρόκειται για κύρια ρήτρα η οποία αφορά το αντικείμενο της σύμβασης, εν προκειμένω, την τιμή;
4. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο προηγούμενο ερώτημα, μπορεί να θεωρηθεί σαφής και κατανοητή, κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, η ως άνω ρήτρα, που καθορίζει την αμοιβή διά παραπομπής σε πίνακα αμοιβών δικηγορικού συλλόγου, ο οποίος προβλέπει διάφορους κανόνες που εφαρμόζονται ανάλογα με την κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, ενώ στην προηγούμενη ενημέρωση δεν γινόταν μνεία της εν λόγω ρήτρας;
5. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο προηγούμενο ερώτημα, μπορεί να θεωρηθεί αθέμιτη εμπορική πρακτική, κατά την έννοια της οδηγίας 2005/29, η ενσωμάτωση σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ δικηγόρου και καταναλωτή

ρήτρας όπως η επίμαχη, που καθορίζει την αμοιβή του δικηγόρου δι' απλής παραπομπής σε πίνακα αμοιβών δικηγορικού συλλόγου, ο οποίος προβλέπει διάφορους κανόνες που εφαρμόζονται ανάλογα με την κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, ενώ στην εμπορική προσφορά και στην προηγούμενη ενημέρωση δεν γινόταν μνεία της εν λόγω ρήτρας;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

- Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές: αιτιολογικές σκέψεις 21 και 24 καθώς και άρθρα 3, 4, 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1.
- Οδηγία 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά: άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο δ', καθώς και άρθρα 5, 6, 7 και 11.

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

- Ley de Enjuiciamiento Civil (κώδικας πολιτικής δικονομίας, στο εξής: LEC).

Βάσει του άρθρου 35 του LEC, οι δικηγόροι μπορούν να αξιώσουν από το πρόσωπο το οποίο εκπροσώπησαν να καταβάλει την οφειλόμενη για τις παρασχεθείσες υπηρεσίες αμοιβή. Αφού κατατεθεί η ως άνω αίτηση εισπράξεως, ο Letrado de la Administración de Justicia (δικαστικός γραμματέας, στο εξής: δικαστικός γραμματέας) καλεί τον οφειλέτη να καταβάλει το αιτούμενο ποσό ή να προβάλει αντιρρήσεις κατά της αιτήσεως. Σε περίπτωση προβολής αντιρρήσεων, ο δικαστικός γραμματέας καθορίζει με διάταξη την αμοιβή του δικηγόρου, επ' απειλή αναγκαστικής εισπράξεως σε περίπτωση μη καταβολής. Κατά της διάταξης μπορεί να ασκηθεί αίτηση αναθεωρήσεως ενώπιον του δικαστή.

- Ley 2/1974 sobre Colegios Profesionales (νόμος 2/1974 περί επαγγελματικών συλλόγων), της 13ης Φεβρουαρίου 1974, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 25/2009 της 22ας Δεκεμβρίου 2009 (BOE αριθ. 308, της 23ης Δεκεμβρίου 2009).

Βάσει του εν λόγω νόμου, απαγορεύεται στους επαγγελματικούς συλλόγους να θεσπίζουν ενδεικτικούς πίνακες αμοιβών ή άλλες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις επαγγελματικές αμοιβές, με την επιφύλαξη των οριζόμενων στην τέταρτη πρόσθετη διάταξη. Κατά την εν λόγω πρόσθετη διάταξη, οι επαγγελματικοί σύλλογοι δύνανται να θεσπίζουν ενδεικτικά κριτήρια αποκλειστικά και μόνον για τους σκοπούς του καθορισμού των δικαστικών εξόδων και της διαδικασίας για την καταβολή των αμοιβών δικηγόρων.

- Real Decreto 658/2001 por el que se aprueba el Estatuto General de la Abogacía Española (βασιλικό διάταγμα 658/2001 περί εγκρίσεως του γενικού καθεστώτος του δικηγορικού επαγγέλματος στην Ισπανία), της 22ας Ιουνίου 2001 (BOE αριθ. 164 της 10ης Ιουλίου 2001), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης.

Το γενικό καθεστώς του δικηγορικού επαγγέλματος στην Ισπανία, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, προβλέπει ότι ο δικηγόρος δικαιούται εύλογο χρηματικό αντάλλαγμα για τις παρασχεθείσες υπηρεσίες καθώς και επιστροφή τυχόν εξόδων στα οποία υποβλήθηκε. Το ύψος της αμοιβής συμφωνείται ελεύθερα μεταξύ του εντολέα και του δικηγόρου, τηρουμένων των κανόνων δεοντολογίας και των κανόνων περί αθέμιτου ανταγωνισμού. Ορίζει επίσης ότι, ελλείψει ρητής συμφωνίας περί του αντιθέτου, για τον καθορισμό της αμοιβής μπορούν να λαμβάνονται υπόψη, ως σημείο αναφοράς, οι ενδεικτικοί πίνακες αμοιβών του δικηγορικού συλλόγου στην περιφέρεια του οποίου δραστηριοποιείται ο οικείος δικηγόρος, οι οποίοι πίνακες θεωρούνται, εν πάση περιπτώσει, συμπληρωματικοί σε σχέση με τα συμφωνηθέντα και εφαρμόζονται σε περίπτωση καταδίκης του αντιδίκου στα δικαστικά έξοδα.

- Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la defensa de los consumidores y usuarios y otras leyes complementarias (βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2007 περί εγκρίσεως του κωδικοποιημένου κειμένου του γενικού νόμου για την προστασία των καταναλωτών και των χρηστών και άλλων συμπληρωματικών νόμων), της 16ης Νοεμβρίου 2007 (BOE αριθ. 287 της 30ής Νοεμβρίου 2007), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών.

Το άρθρο 20 του εν λόγω νόμου ορίζει ότι οι εμπορικές πρακτικές πρέπει να περιλαμβάνουν κατ' ελάχιστον τις ακόλουθες πληροφορίες, εκτός αν αυτές προκύπτουν ήδη με σαφήνεια από τις περιστάσεις: την πλήρη τελική τιμή, συμπεριλαμβανομένων των φόρων και αναγραφόμενου, όπου είναι δυνατόν, του ποσού των προσαυξήσεων ή εκπτώσεων που τυχόν εφαρμόζονται στην προσφορά και των άλλων πρόσθετων εξόδων που μετακυλίνουν στον καταναλωτή ή τον χρήστη. Σε κάθε άλλη περίπτωση, στην οποία, λόγω της φύσεως του αγαθού ή της υπηρεσίας, δεν είναι δυνατός ο επακριβής καθορισμός της τιμής στην εμπορική προσφορά, θα πρέπει να παρέχεται στον καταναλωτή ή τον χρήστη ενημέρωση σχετικά με τη βάση υπολογισμού η οποία θα του επιτρέψει να επαληθεύσει την τιμή. Ομοίως, όταν για αντικειμενικούς λόγους δεν είναι δυνατός ο εκ των προτέρων υπολογισμός των πρόσθετων εξόδων που μετακυλίνουν στον καταναλωτή ή τον χρήστη, πρέπει να του παρέχεται ενημέρωση σχετικά με την ύπαρξη των πρόσθετων εξόδων και, εφόσον είναι γνωστό, το εκτιμώμενο ύψος τους.

Το άρθρο 60 του ως άνω νόμου ορίζει ότι, πριν από τη σύναψη σύμβασης, ο επιχειρηματίας πρέπει να θέτει στη διάθεση του καταναλωτή ή του χρήστη, κατά τρόπο σαφή, κατανοητό και προσαρμοσμένο στις περιστάσεις, συναφείς, αληθείς

και επαρκείς πληροφορίες σχετικά με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της σύμβασης, ιδίως όσον αφορά τους νομικούς και οικονομικούς όρους της, καθώς και τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτελούν το αντικείμενό της.

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Στις 9 Φεβρουαρίου 2017, η Delia (στο εξής: εντολέας) και ο δικηγόρος Vicente (στο εξής: δικηγόρος) συνήψαν σύμβαση παροχής νομικών υπηρεσιών με αντικείμενο την εκ μέρους του δεύτερου πραγματοποίηση ενεργειών για να ζητηθεί η επιστροφή ορισμένων ποσών που η εντολέας είχε καταβάλει σε τραπεζικό ίδρυμα δυνάμει καταχρηστικών ρητρών.
- 2 Η εν λόγω σύμβαση παροχής νομικών υπηρεσιών περιείχε ρήτρα δυνάμει της οποίας η εντολέας δεσμευόταν να ακολουθήσει τις οδηγίες του δικηγόρου και, σε περίπτωση παραιτήσεώς της από τη δίκη για οποιαδήποτε αιτία και προ της περατώσεώς της ή σε περίπτωση συμβιβασμού με το τραπεζικό ίδρυμα εν αγνοία ή παρά τις συμβουλές του δικηγόρου, όφειλε να καταβάλει στον δικηγόρο το ποσό που θα προέκυπτε από την εφαρμογή του πίνακα του δικηγορικού συλλόγου της Σεβίλλης για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων όσον αφορά την κατατεθείσα αγωγή.
- 3 Πριν την υπογραφή της εν λόγω σύμβασης, ο δικηγόρος είχε ενημερώσει την εντολέα, μέσω χειρόγραφου σημειώματος, σχετικά με τους όρους κοστολόγησεως των νομικών υπηρεσιών. Δεν προκύπτει ότι το σημείωμα αυτό παρείχε συγκεκριμένη ενημέρωση περί της ως άνω ρήτρας. Περαιτέρω, η εντολέας υποστηρίζει ότι επικοινωνήσε με τον δικηγόρο βάσει αγγελίας στο facebook, στην οποία επίσης δεν γινόταν μνεία της εν λόγω ρήτρας.
- 4 Στις 22 Φεβρουαρίου 2017, ο δικηγόρος κοινοποίησε στο τραπεζικό ίδρυμα εξώδικο έγγραφο, που προηγείται της ασκήσεως αγωγής.
- 5 Σε μη καθορισθείσα ημερομηνία, η εντολέας έλαβε στην κατοικία της την από 2 Ιουνίου 2017 απάντηση του τραπεζικού ιδρύματος, με την οποία αυτό αναγνώριζε την προβληθείσα με το εξώδικο έγγραφο αξίωση και πρότεινε να της επιστραφεί το καταβληθέν καθ' υπέρβαση ποσό των 870,67 ευρώ.
- 6 Στις 12 Ιουνίου 2017, ο δικηγόρος άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αγωγή με αίτημα την επιστροφή ποσών τα οποία είχε καταβάλει καθ' υπέρβαση η εντολέας δυνάμει των καταχρηστικών διατάξεων που περιείχε η σύμβασή της με το τραπεζικό ίδρυμα.
- 7 Η εντολέας αποφάσισε να δεχθεί την πρόταση του τραπεζικού ιδρύματος.
- 8 Στις 13 Ιουνίου 2017, ο δικηγόρος απέστειλε με τηλεομοιοτυπία στην εντολέα υπόμνημα με το οποίο της επισήμαινε ότι, σε συνέχεια της συνομιλίας που είχε προηγηθεί μεταξύ τους το πρωί της ίδιας ημέρας, επαναλάμβανε τη διαφωνία του

ως προς το γεγονός ότι, μολονότι είχε ασκηθεί η αγωγή, η εντολέας αποδεχόταν την πρόταση του τραπεζικού ιδρύματος.

- 9 Στις 25 Σεπτεμβρίου 2017, κατατέθηκε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου υπόμνημα με το οποίο γνωστοποιείτο η παραίτηση της εντολέως από την αγωγή. Κατά συνέπεια, η δίκη καταργήθηκε.
- 10 Στις 13 Νοεμβρίου 2017, ο δικηγόρος κατέθεσε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αίτηση για την είσπραξη δικηγορικής αμοιβής βάσει της διαδικασίας εκδίκασης διαφορών από αμοιβές δικηγόρων και δικαστικών πληρεξουσίων (*jura de cuentas*), για ποσό ύψους 1 105,50 ευρώ πλέον φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), ήτοι συνολικό ποσό 1 337,65 ευρώ. Το ποσό αυτό προκύπτει κατόπιν εφαρμογής κανόνα του πίνακα αμοιβών του δικηγορικού συλλόγου της Σεβίλλης.
- 11 Η εντολέας, συνεπικουρούμενη από αυτεπαγγέλτως διορισθείσα δικηγόρο, προέβαλε αντιρρήσεις αμφισβητώντας τη δικηγορική αμοιβή ως μη οφειλόμενη. Οι ως άνω αντιρρήσεις κοινοποιήθηκαν στον δικηγόρο, ο οποίος δεν προέβαλε συναφώς ισχυρισμούς εντός της ταχθείσας προθεσμίας. Στις 15 Οκτωβρίου 2020, ο δικαστικός γραμματέας εξέδωσε διάταξη με την οποία απέρριψε τις αντιρρήσεις, καθόρισε το ύψος του οφειλόμενου στον δικηγόρο ποσού σε 1 337,65 ευρώ και έταξε προθεσμία πέντε ημερών για την καταβολή του, επ' απειλή αναγκαστικής εισπράξεως. Κατά της ως άνω διάταξης, η εντολέας υπέβαλε αίτηση αναθεωρήσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Η αίτηση κρίθηκε παραδεκτή και κοινοποιήθηκε στον δικηγόρο, προκειμένου να μπορέσει να ασκήσει το δικαίωμά του προβολής αντιρρήσεων. Ο δικηγόρος προέβαλε αντιρρήσεις κατά της αιτήσεως αναθεωρήσεως της εντολέως, ζητώντας την απόρριψή της και την καταδίκη της εντολέως στα δικαστικά έξοδα.
- 12 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες όσον αφορά την έκβαση της ως άνω αιτήσεως και αποφάσισε να υποβάλει την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 13 Η εντολέας υποστηρίζει ότι η σύμβαση που συνήψε με τον δικηγόρο είναι καταχρηστική διότι, μεταξύ άλλων, περιέχει ρήτρα η οποία προβλέπει ότι, σε περίπτωση παραίτησεως, η αμοιβή πρέπει να υπολογίζεται βάσει πίνακα αμοιβών. Προσθέτει ότι η εν λόγω σύμβαση δεν αντιστοιχεί στις πληροφορίες που της παρέσχε ο δικηγόρος πριν την υπογραφή της, δεδομένου ότι ο δικηγόρος την είχε ενημερώσει ότι η αμοιβή θα ανερχόταν σε ποσοστό ίσο προς το 10 % του ποσού που θα εισέπραττε η ίδια, ποσό το οποίο έχει ήδη καταβάλει. Επιπλέον, η εντολέας υποστηρίζει ότι η επίμαχη ρήτρα δεν έχει εφαρμογή, δεδομένου ότι κατ' ουσίαν δεν εχώρησε παραίτηση, καθώς η αγωγή δεν εκδικάστηκε. Εξάλλου, υποστηρίζει ότι ο δικηγόρος κατέθεσε την εν λόγω αγωγή με μοναδικό σκοπό την είσπραξη υψηλότερης αμοιβής. Κατά συνέπεια, ζητεί να κηρυχθεί ανίσχυρη η διάταξη του δικαστικού γραμματέα και να διαπιστωθεί ότι δεν οφείλεται η αμοιβή την οποία αξιώνει ο δικηγόρος.

- 14 Ο δικηγόρος υποστηρίζει ότι δεν υφίστανται καταχρηστικές ρήτρες, ότι προειδοποίησε, μέσω τηλεομοιοτυπίας, την εντολέα ως προς τις συνέπειες τυχόν συμβιβασμού στον οποίο θα προέβαινε με το τραπεζικό ίδρυμα από μόνη της, ότι η αγωγή είχε ασκηθεί σε χρόνο προγενέστερο του συμβιβασμού της εντολέως του με το τραπεζικό ίδρυμα και ότι ο ίδιος είχε εργαστεί για την κατάρτιση της αγωγής και είχε αναλάβει και άλλα έξοδα. Κατά συνέπεια, ζητεί την απόρριψη της αιτήσεως της εντολέως και την καταδίκη της στα δικαστικά έξοδα.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της απόφασεως περί παραπομπής

- 15 Ανακύπτει, αφενός, ένα δικονομικό ζήτημα και, αφετέρου, ένα ουσιαστικό ζήτημα.
- 16 Όσον αφορά το δικονομικό ζήτημα (στο οποίο εντάσσονται το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα), οι δικηγόροι στην Ισπανία δύνανται να αξιώσουν δικαστικώς την καταβολή αμοιβών που τους οφείλονται από εντολείς τους για παρασχεθείσες σε αυτούς υπηρεσίες στο πλαίσιο προγενέστερων ενδίκων διαδικασιών· προς τούτο, έχουν στη διάθεσή τους διάφορα ένδικα βοηθήματα, μεταξύ των οποίων και η καλούμενη «jura de cuentas» (διαδικασία εκδίκασης διαφορών από αμοιβές δικηγόρων και δικαστικών πληρεξουσίων, στο εξής: διαδικασία για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων).
- 17 Η διαδικασία για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων αποτελεί συνοπτική διαδικασία με περιορισμένες εγγυήσεις και αποκλειστικό σκοπό τον εξαναγκασμό του εντολέα του δικηγόρου, επ' απειλή αναγκαστικής εισπράξεως, να καταβάλει στον δικηγόρο οφειλόμενες αμοιβές. Αρμόδιος για την εν λόγω διαδικασία είναι ο δικαστικός γραμματέας, ο οποίος, κατά τη νομολογία του Tribunal Constitucional (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Ισπανία) και την απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Φεβρουαρίου 2017, Margarit Panicello (C-503/2015, EU:C:2017:126), δεν ασκεί δικαιοδοτικά καθήκοντα. Στο πλαίσιο της διαδικασίας για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων, ο δικαστικός γραμματέας εκτιμά την ύπαρξη αναλογίας μεταξύ της αμοιβής και της επαγγελματικής δραστηριότητας του δικηγόρου, αποφαινεται επί των αξιώσεων του δικηγόρου έναντι του διαδίκου που του είχε αναθέσει την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του και καθορίζει το ύψος της οφειλής.
- 18 Η διαδικασία για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων μπορεί να έχει ως αντικείμενο συμβάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13, δεδομένου ότι, σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιανουαρίου 2015, Birutė Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14), οι συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ δικηγόρων και των εντολέων τους διέπονται από την ως άνω οδηγία. Ωστόσο, η εν λόγω διαδικασία είναι διαμορφωμένη κατά τρόπον ώστε ενδέχεται ο δικαστής να μην έχει ποτέ την ευκαιρία να εξετάσει τη σύμβαση. Πράγματι, ο δικαστής παρεμβαίνει μόνο σε περίπτωση που ο εντολέας προβάλλει αντιρρήσεις κατά της αιτήσεως για την είσπραξη αμοιβής και κάποιος εκ των διαδίκων ασκήσει αίτηση αναθεωρήσεως κατά της διάταξης του δικαστικού γραμματέα που

αποφαίνεται επί των αντιρρήσεων. Επομένως, ουδόλως προβλέπεται στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας η δυνατότητα του δικαστή να ελέγξει αυτεπαγγέλτως, σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών που περιέχονται στη σύμβαση.

- 19 Μολονότι η νομολογία του Δικαστηρίου καθιερώνει την υποχρέωση του δικαστή να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα μιας ρήτρας εφόσον διαθέτει επαρκή πραγματικά και νομικά στοιχεία, γεγονός παραμένει ότι οι ιδιαιτερότητες της διαδικασίας για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων επιτάσσουν την παροχή διευκρινίσεων συναφώς. Οι εν λόγω ιδιαιτερότητες είναι οι εξής: το γεγονός ότι ο δικαστικός γραμματέας δεν συνιστά δικαιοδοτικό όργανο, ο συνοπτικός χαρακτήρας της διαδικασίας καθώς και το είδος συμμετοχής του δικαστή, που περιορίζεται στο τελικό στάδιο της διαδικασίας και μόνο σε περίπτωση που, αφού ο εντολέας αποφάσισε να προβάλει αντιρρήσεις κατά της αιτήσεως για την είσπραξη αμοιβής, κάποιος εκ των διαδίκων αποφασίζει να ασκήσει αίτηση αναθεωρήσεως κατά της διάταξης του δικαστικού γραμματέα. Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι, γενικώς, στην περίπτωση αυτή, θα ήταν αναγκαίο να εκτιμηθούν ουσιαστικά ζητήματα όπως η φύση της επίμαχης ρήτρας, το κατά πόσον η παρεχόμενη ενημέρωση ήταν επαρκής καθώς και αν η σύμβαση είχε χαρακτήρα σύμβασης προσχώρησης, που είναι δύσκολο να εξεταστούν κατά το τελικό στάδιο συνοπτικής διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας η δυνατότητα προβολής λόγων και προσκόμισης αποδεικτικών μέσων είναι περιορισμένη.
- 20 Από την άλλη πλευρά, μολονότι η εντολέας θα μπορούσε πράγματι εκ των υστέρων να ασκήσει αναγνωριστική αγωγή προκειμένου να προβάλει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών της σύμβασης που συνήψε με τον δικηγόρο, το να οδηγούνται οι εντολείς να προσφύγουν σε μια τέτοια διαδικασία, η οποία προϋποθέτει τη συμμετοχή δικηγόρου και ενδέχεται να συνεπάγεται πιθανώς καταδίκη στα δικαστικά έξοδα σε περίπτωση απορρίψεως του ενδίκου βοηθήματος, δεν φαίνεται να συνάδει με την αρχή της αποτελεσματικότητας της οδηγίας 93/13. Ομοίως, όσον αφορά τη διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως για την είσπραξη της αμοιβής, γεγονός παραμένει ότι, αφής στιγμής ολοκληρωθεί η διαδικασία για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων, η κίνηση της διαδικασίας εκτελέσεως, στην οποία συμμετέχει πλέον ο δικαστής, εναπόκειται στον δικηγόρο (είναι πιθανό ο εντολέας να καταβάλει οικειοθελώς το οφειλόμενο ποσό και να μη χρειαστεί καν να κινηθεί η εν λόγω διαδικασία). Επιπλέον, στο πλαίσιο της διαδικασίας εκτελέσεως δεν προβλέπεται η δυνατότητα του καταναλωτή να προβάλει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών.
- 21 Ως γνωστόν, το Δικαστήριο, με τη διάταξη της 25ης Οκτωβρίου 2018, Elena Barba Giménez (C-426/17, EU:C:2018:858), έκρινε ότι, «στο πλαίσιο των διαδικασιών που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του δικαστικού γραμματέα, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, εναπόκειται στον αρμόδιο για την εκτέλεση δικαστή, ο οποίος έχει την εξουσία να διατάξει την αναγκαστική είσπραξη του οφειλόμενου ποσού, να εξετάσει –ακόμη και αυτεπαγγέλτως αν χρειαστεί– τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας που

περιλαμβάνεται στη σύμβαση μεταξύ ενός δικαστικού πληρεξουσίου ή δικηγόρου και του εντολέα του». Εντούτοις, η διαπίστωση αυτή αντλήθηκε από τα διαλαμβανόμενα στην απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017, *Margarit Panicello* (C-503/15, EU:C:2017:126), αν και, κατά τα φαινόμενα, υπό διαφορετική έννοια. Πράγματι, η απόφαση *Margarit Panicello* φαίνεται ότι αφορά τον προσδιορισμό του αρμόδιου για την υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως οργάνου, χωρίς όμως να προκύπτει το συμπέρασμα ότι η διαδικασία για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων συνάδει με τη νομοθεσία της Ένωσης, καθόσον στον δικαστή παρέχεται η δυνατότητα να ελέγξει την καταχρηστικότητα κατά το στάδιο της εκτελέσεως. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει επανειλημμένως ότι ο έλεγχος καταχρηστικότητας πρέπει να διενεργείται πριν ληφθούν μέτρα εκτελέσεως έναντι καταναλωτή [βλ., για παράδειγμα, απόφαση *Profit Credit Polska* (C-176/17, EU:C:2018:711, σκέψεις 44, 61 έως 64 και 71)].

- 22 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, τίθεται το ερώτημα αν η διαδικασία για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων συνάδει με την οδηγία 93/13 και με την αρχή της αποτελεσματικότητας την οποία καθιερώνει η εν λόγω οδηγία, υπό το πρίσμα του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής κατά την έννοια του άρθρου 47 του Χάρτη.
- 23 Όσον αφορά το ουσιαστικό ζήτημα (στο οποίο εντάσσονται το τρίτο, το τέταρτο και το πέμπτο ερώτημα), πρέπει να διευκρινιστεί η φύση της ρήτρας που περιέχεται στη συναφθείσα μεταξύ του δικηγόρου και της εντολέως σύμβαση περί καθορισμού της καταβλητέας αμοιβής σε περίπτωση παραιτήσεως της εντολέως από τη δίκη για οποιαδήποτε αιτία προ της περατώσεώς της ή σε περίπτωση συμβιβασμού της με το τραπεζικό ίδρυμα εν αγνοία ή παρά τις συμβουλές του δικηγόρου.
- 24 Σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι το εθνικό δικαστήριο δύναται, στο πλαίσιο της διαδικασίας για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων και αποφαινόμενο επί της αιτήσεως αναθεωρήσεως, να εξετάσει τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών, τίθεται το ερώτημα αν η επίμαχη ρήτρα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο.
- 25 Η επίμαχη ρήτρα θα μπορούσε να θεωρηθεί μάλλον ως ρήτρα αποζημιώσεως ή ως ποινική ρήτρα παρά ως ρήτρα αφορώσα άμεσα την τιμή, δεδομένου ότι ρυθμίζει συγκεκριμένη περίπτωση, ήτοι την παραίτηση της εντολέως από τη δίκη μετά την έναρξή της ή την εκ μέρους της μονομερή σύναψη συμβιβασμού με το τραπεζικό ίδρυμα. Αν κριθεί ότι η ρήτρα αποτελεί στοιχείο της τιμής, θα μπορούσε να θεωρηθεί καταχρηστική σε περίπτωση που δεν έχει διατυπωθεί κατά τρόπο σαφή και κατανοητό. Επομένως, η φύση της ρήτρας θα καθορίσει το είδος της αναλύσεως που πρέπει να πραγματοποιηθεί και το είδος του ελέγχου στον οποίο υπόκειται η εν λόγω ρήτρα.
- 26 Αν θεωρηθεί ότι η επίμαχη ρήτρα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, είναι αναγκαίο, για την έκδοση αποφάσεως επί

της διαφοράς, να κριθεί αν η εν λόγω ρήτρα μπορεί να θεωρηθεί σαφής και κατανοητή. Η αμφιβολία αυτή υφίσταται διότι, στην υπό κρίση υπόθεση, η ρήτρα δεν καθορίζει ούτε ακριβές ποσό ούτε καν ποσοστό επί κάποιου ποσού ή συστήματος υπολογισμού, αλλά παραπέμπει στον ενδεικτικό πίνακα αμοιβών που καταρτίζει δικηγορικός σύλλογος.

- 27 Οι πίνακες αμοιβών εγκρίνονταν συστηματικά από τους δικηγορικούς συλλόγους. Με την τροποποίηση του νόμου περί επαγγελματικών συλλόγων που επήλθε με τον νόμο 25/2009, απαγορεύθηκε η κατάρτιση πινάκων αμοιβών ή ενδεικτικών κριτηρίων των επαγγελματικών αμοιβών, με εξαίρεση την περίπτωση χρήσεώς τους για ενδεικτικούς μόνο λόγους στο πλαίσιο των ενδίκων διαδικασιών για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων και για την καταβολή αμοιβών δικηγόρων, ως προς τις οποίες ο LEC ορίζει ότι ζητείται έκθεση του δικηγορικού συλλόγου ως προς το εύλογο του ύψους της αιτούμενης δικηγορικής αμοιβής. Το γενικό καθεστώς του δικηγορικού επαγγέλματος στην Ισπανία, όπως ίσχυε κατά την υπογραφή της σύμβασης μεταξύ της εντολέως και του δικηγόρου, όριζε ότι, ελλείψει ρητής συμφωνίας, για τον καθορισμό των αμοιβών θα λαμβάνονταν υπόψη ως σημείο αναφοράς οι πίνακες αμοιβών, μολονότι ο όρος αυτός αντιβαίνει στα όσα προέβλεπε η μεταρρύθμιση του νόμου περί επαγγελματικών συλλόγων που επήλθε με τον νόμο 25/2009. Στην υπό κρίση υπόθεση, όπως αναφέρεται στη σύμβαση που συνήφθη μεταξύ της εντολέως και του δικηγόρου, ο δεύτερος χρησιμοποίησε τον πίνακα αμοιβών για τον καθορισμό της αμοιβής του σε περίπτωση παραιτήσεως της εντολέως ή εκ μέρους της συμβιβασμού με το τραπεζικό ίδρυμα εν αγνοία ή παρά τις συμβουλές του δικηγόρου.
- 28 Εξάλλου, δεν προκύπτει ότι ο δικηγόρος ενημέρωσε την εντολέα για το περιεχόμενο της επίμαχης ρήτρας, δεδομένου ότι το χειρόγραφο σημείωμα που της απηύθυνε δεν περιείχε σχετική αναφορά, ούτε και περιέχεται συναφώς σαφής μνεία στη σύμβαση την οποία υπέγραψαν. Περαιτέρω, ουδόλως προκύπτει ότι ο εν λόγω πίνακας αμοιβών είναι ελευθέρως προσβάσιμος, ούτως ώστε να είναι δυνατή η πρόσβαση σε αυτόν, εν προκειμένω εκ μέρους της εντολέως. Επιπλέον, η διατύπωση του πίνακα αμοιβών κρίνεται ασαφής. Πράγματι, δεν διευκρινίζεται η βάση υπολογισμού της αμοιβής του δικηγόρου, γίνεται δε παραπομπή σε διάφορους κανόνες, η επιλογή των οποίων παραμένει στη διακριτική ευχέρεια του δικηγόρου. Επομένως, μολονότι είναι δυνατόν το ακριβές κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών να μην μπορεί να καθοριστεί κατά τον χρόνο υπογραφής της σύμβασης, εντούτοις θα πρέπει να προβλέπονται κάποιες ελάχιστες απαιτήσεις όσον αφορά τον προσδιορισμό των βάσεων υπολογισμού που θα παρέχουν στον εντολέα τη δυνατότητα να συναγάγει το κατά προσέγγιση ποσό της αμοιβής που θα κληθεί να καταβάλει.
- 29 Όπως έχει επανειλημμένως κρίνει το Δικαστήριο, για παράδειγμα με την απόφαση της 15ης Μαρτίου 2012, Jana Pereničová (C-453/10, EU:C:2012:144), η έλλειψη διαφάνειας μιας ρήτρας δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι πρόκειται για καταχρηστική ρήτρα κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας. Ομοίως, η διαπίστωση του αθέμιτου χαρακτήρα μιας εμπορικής πρακτικής αποτελεί ένα από τα στοιχεία στα οποία το αρμόδιο δικαστήριο δύναται να

στηρίζει, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, την εκ μέρους του εκτίμηση περί του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητών.

- 30 Συναφώς, πρέπει να αποσαφηνιστεί κατά πόσον μπορεί να θεωρηθεί αθέμιτη εμπορική πρακτική, κατά την έννοια της οδηγίας 2005/29, ρήτρα η οποία περιέχεται σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ εντολέα και δικηγόρου η οποία καθορίζει την αμοιβή του δεύτερου διά παραπομπής σε πίνακα αμοιβών δικηγορικού συλλόγου, χωρίς ουδεμία μνεία της εν λόγω ρήτρας ούτε στην εμπορική προσφορά ούτε στην προηγούμενη ενημέρωση.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ